

Regeringens proposition

2002/03:61

Vissa socialförsäkringsfrågor

Prop.
2002/03:61

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Harpsund den 6 mars 2003

Göran Persson

Berit Andnor
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att inkomsterna i inkomstmåttet vid beräkningen av inkomstindex i ålderspensionssystemet från och med år 2003 skall utgöras av de inkomster som i sig är pensionsgrundande. Vidare föreslås att förändringen av inkomstdefinitionen i inkomstmåttet från år 2002 till år 2003 skall beaktas vid beräkningen av inkomstindex för åren 2004, 2005 och 2006. Regeringen gör också bedömningen att en översyn bör ske av vilka principer som skall gälla för justeringar i beräkningsmetoden för inkomstindex.

I propositionen föreslås även att balanstalet för år 2004 och år därefter skall fastställas med fyra decimaler.

Ålderspension betalas med nuvarande regler ut tidigast från och med månaden efter det att ansökan inkommit till försäkringskassan. Regeringen föreslår att ålderspension skall kunna betalas ut från och med den månad som ansökan inkommit till den allmänna försäkringskassan. Förändringen gäller dock inte premiepension.

I propositionen föreslår regeringen vidare att det klarläggs att beslut i ärenden om utfärdande av intyg för tillämpningen av rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, skall överklagas enligt bestämmelserna i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Regeringen föreslår också att lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen skall fortsätta att gälla till och med den 31 mars 2004.

En komplettering föreslås i socialförsäkringslagen (1999:799) innebärande att överenskommelser som Sverige ingått med främmande makt

före år 2001 alltjämt skall kunna tillämpas även om dessa avviker från Prop. 2002/03:61 vad som sägs i socialförsäkringslagen.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	4
2	Lagtext.....	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension	6
2.3	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799).....	8
2.4	Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkrings- administrationen.....	9
3	Ärendet och dess beredning.....	10
4	Inkomstindex för år 2004 och år därefter	11
5	Balanstal med fyra decimaler	14
6	Ansökan om ålderspension.....	15
7	Överklagande av intyg.....	16
8	Förlängning av lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkrings- administrationen	17
9	Komplettering i socialförsäkringslagen (1999:799).....	18
10	Författningskommentar	19
10.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	19
10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension	19
10.3	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799).....	20
10.4	Förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkrings- administrationen.....	21
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 mars 2003.....	22

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2002/03:61

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
3. lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799),
4. lag om fortsatt giltighet av lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsverksamhet inom socialförsäkringsadministrationen.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 20 kap. 13 a § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

13 a §¹

I ärenden enligt 4 a § samt 2 kap. 3 a och 3 b §§ gäller bestämmelserna i 10–13 §§ om omprövning och ändring av en allmän försäkringskassas beslut samt om överklagande av en försäkringskassas eller domstols beslut.

Bestämmelserna i 10–13 §§ gäller också allmän försäkringskassas eller Riksförsäkringsverkets beslut i ärenden om utfärdande av intyg för tillämpningen av rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen².

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Senaste lydelse 1998:553.

² EGT L 149, 5.7.1971, s. 2 (Celex 31971R1408), Svensk specialutgåva, Område 5, Volym 1, s. 57.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

Prop. 2002/03:61

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 och 5 c §§ samt 12 kap. 2 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

5 §

Vissa beräkningar enligt denna lag skall göras med ledning av ett *inkomstindex*. Detta index skall visa den relativa förändringen av genomsnittet av de försäkrades årliga pensionsgrundande inkomster utan den begränsning som anges i 2 kap. 1 § andra stycket, efter avdrag för allmän pensionsavgift, och de försäkrades årliga inkomster i form av förtidspension, vilka har uppburits av dem som under inkomståret har fyllt minst 16 år och högst 64 år.

Förändringen av indextalet mellan två på varandra följande år skall motsvara den beräknade årliga relativa förändringen av de inkomster som anges i första stycket under en period av tre år före det år inkomstindexet avser. Vid beräkningen av inkomsterna skall den årliga förändringen i det allmänna prisläget räknat från juni månad till juni månad under samma period frånräknas. Det framräknade värdet skall därefter omräknas med förändringen i det allmänna prisläget i juni månad två år före det år indexet avser och det allmänna prisläget i juni månad året närmast före det året.

Regeringen skall för varje år fastställa inkomstindexet efter det att det har beräknats av Riksförsäkringsverket. För år 1999 skall inkomstindexet vara lika med 100,00.

5 c §¹

Understiger balanstalet för ett år 1,00 skall regeringen för det året fastställa ett *balansindex* som skall användas vid vissa beräkningar enligt denna lag. Ett balansindex skall därefter fastställas för varje år fram till dess att det minst når samma värde som inkomstindex. För en sådan period skall balansindexet första gången räknas fram på så sätt att balans-

Understiger balanstalet för ett år 1,0000 skall regeringen för det året fastställa ett *balansindex* som skall användas vid vissa beräkningar enligt denna lag. Ett balansindex skall därefter fastställas för varje år fram till dess att det minst når samma värde som inkomstindex. För en sådan period skall balansindexet första gången räknas fram på så sätt att balans-

¹ Senaste lydelse 2001:222.

talet multipliceras med inkomstindexet för samma år. För varje därpå följande år under perioden skall det fastställda balansindexet multipliceras med kvoten mellan inkomstindexet efter årsskiftet och inkomstindexet före årsskiftet och därefter med det balanstal som skall gälla efter årsskiftet.

talet multipliceras med inkomstindexet för samma år. För varje därpå följande år under perioden skall det fastställda balansindexet multipliceras med kvoten mellan inkomstindexet efter årsskiftet och inkomstindexet före årsskiftet och därefter med det balanstal som skall gälla efter årsskiftet.

12 kap.

2 §²

Ålderspension skall utges från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och med *månaden efter det att* ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan.

Ålderspension skall utges från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och med *den månad* ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan. *Premiepension utges dock tidigast från och med månaden efter det att ansökan kom in till den allmänna försäkringskassan.*

Har den pensionsberättigade uppburit sjukersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller särskild efterlevandepension enligt lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn omedelbart före 65 års ålder får inkomst- och tilläggspension beviljas för högst tre månader före ansökningsmånaden, dock tidigast från och med den månad då den pensionsberättigade fyllde 65 år.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003 i fråga om 12 kap. 2 § och i övrigt den 1 september 2003.

2. Bestämmelserna i 1 kap. 5 och 5 c §§ tillämpas första gången vid beräkning av inkomstindex och balanstal för år 2004.

3. Förändringen av det inkomstmått som används vid beräkningen av de försäkrades årliga inkomster från år 2002 till år 2003 skall när det gäller inkomstindex för åren 2004–2006 beaktas på följande sätt. Inkomstmåttet för det fjärde året före det år inkomstindexet avser skall beräknas utan beaktande av utbetalda förtidspensioner och de som endast uppburit sådan pension, varefter genomsnittsinkomsten multipliceras med en särskild kvot. Kvoten utgörs av det beräknade inkomstmåttet år 2003 delat med inkomstmåttet för samma år som har beräknats utan beaktande av de pensionsgrundande inkomster som utgörs av inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning och de som endast uppburit sådan inkomst.

² Senaste lydelse 2001:492.

2.3 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringslagen
(1999:799)

Prop. 2002/03:61

Härigenom föreskrivs att det i övergångsbestämmelserna till socialförsäkringslagen (1999:799) skall införas en ny punkt, punkten 11, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11. Överenskommelser som är i kraft i förhållande till Sverige och som regeringen före utgången av år 2000 har ingått med främmande makt om utsträckt tillämpning av lagen (1962:381) om allmän försäkring och lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller om undantag i vissa fall från vad som är stadgat i de lagarna, skall utan hinder av vad som sägs i socialförsäkringslagen tillämpas även efter år 2000.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

2.4 Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen
(2001:1113) om försöksverksamhet med
24-timmarsmyndighet inom
socialförsäkringsadministrationen

Prop. 2002/03:61

Härigenom föreskrivs att lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen, som gäller till och med den 30 juni 2003, skall fortsätta att gälla till och med den 31 mars 2004.

Inkomstindex för år 2004 och år därefter

I och med att begreppet förtidspension fr.o.m. 2003 har ersatts av sjuk- och aktivitetsersättning måste inkomstdefinitionen i inkomstmättet vid beräkning av inkomstindex avseende ålderspensionssystemet anpassas. Förslaget till följdändringen av inkomstmättet samt metoden för att korrigera för det förändrade inkomstmättet har beretts inom Regeringskansliet och i samråd med Riksförsäkringsverket. Förslaget har även beretts med Genomförandegruppen för det reformerade ålderspensionssystemet.

Balanstal med fyra decimaler

Riksdagen har givit regeringen till känna att ett mer fingraderat balanstal i ålderspensionssystemet bör övervägas (bet. 2000/01:SfU:13). Riksförsäkringsverket har på uppdrag av regeringen redogjort för vilka effekter som uppkommer om det balanstal som mäter det inkomstgrundade pensionssystemets finansiella ställning beräknas med fyra i stället för två decimaler (S2002/6626/SF). Förslaget till ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension har beretts inom Regeringskansliet samt med Genomförandegruppen.

Ansökan om ålderspension

Inom Regeringskansliet har det uppmärksamrats att ett behov föreligger av en tidigareläggning av utbetalning av ålderspension räknat från tiden för ansökan. Förslaget avser att ålderspension, ej premiepension, skall kunna beviljas från och med den månad ansökan lämnas in till den allmänna försäkringskassan. Förslaget har beretts med Genomförandegruppen och Riksförsäkringsverket.

Överklagande av intyg

Riksförsäkringsverket har i en skrivelse till regeringen (S2002/5536/SF) angivit att det behövs ett förtydligande av de nuvarande reglerna för överklagande av beslut såvitt avser ärenden om utfärdande av intyg enligt förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. Förslaget har beretts inom Regeringskansliet.

Komplettering i socialförsäkringslagen

En ny punkt föreslås i övergångsbestämmelserna till socialförsäkringslagen (1999:799) som innebär att de överenskommelser som Sverige träffat med främmande makt före år 2001 alltjämt skall tillämpas även om överenskommelserna avviker från reglerna i socialförsäkringslagen. Förslaget har beretts under hand med Riksförsäkringsverket.

4 Inkomstindex för år 2004 och år därefter

Regeringens förslag: Från och med år 2003 skall beräkningen av inkomstindex för år 2004 och år därefter göras utifrån en ny inkomstdefinition i inkomstmättet. Inkomsterna i inkomstmättet skall från och med år 2003 utgöras av de inkomster som i sig är pensionsgrundande, efter avdrag för allmänna pensionsavgifter.

Den föreslagna förändringen av inkomstdefinitionen i inkomstmättet från år 2002 till år 2003 skall beaktas vid beräkningen av inkomstindex. Detta skall ske genom att inkomstmättet, beräknat utan utbetalda förtidspensioner och utan att inkludera dem som endast uppburit sådan pension, för jämförelseåren 2000, 2001 och 2002 multipliceras med en justeringskvot vid beräkningen av inkomstindex för åren 2004, 2005 och 2006. Justeringskvoten utgörs av det beräknade inkomstmättet för år 2003 delat med inkomstmättet år 2003 beräknat utan de pensionsgrundande inkomster som utgörs av inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning och utan att inkludera dem som endast uppburit sådan inkomst.

Bakgrund: Inkomstindex har för avsikt att spegla den genomsnittliga inkomstutvecklingen för personer i förvärvsaktiv ålder. Indexet används i samband med omräkning av individers inkomstpensionsbehållningar i ålderspensionssystemet, följsamhetsindexering av utgående ålderspensioner samt uppräknig av inkomstbasbeloppet, vilket bl.a. bestämmer nivån för intjänandetaket i försäkringen. Vid beräkningen av inkomstindex används ett särskilt inkomstmått som mäter den genomsnittliga inkomsten ett visst år. Inkomstmättet beräknas på så sätt att summan av i sig pensionsgrundande inkomster (dvs. även inkomster över intjänandetaket på 7,5 inkomstbasbelopp), efter avdrag för allmänna pensionsavgifter, samt utbetalade förtidspensioner, delas med antalet personer som uppburit dessa inkomster.

Skälen för regeringens förslag: I och med att begreppet förtidspension från och med den 1 januari 2003 har utmönstrats måste inkomstdefinitionen i det inkomstmått som används vid beräkningen av inkomstindex anpassas till denna förändring. De personer som vid utgången av år 2002 uppbar förtidspension uppbar i stället från och med den 1 januari 2003 sjukersättning eller aktivitetsersättning från sjukförsäkringssystemet. Den inkomstrelaterade sjuk- och aktivitetsersättningen ger en pensionsgrundande inkomst som motsvarar den utbetalda ersättningen. Det innebär att dessa ersättningar kommer att inkluderas i inkomstmättet enligt den föreslagna utformningen. Däremot är inte sjuk- och aktivitetsersättning i form av garantiersättning pensionsgrundande. Personer som från och med den 1 januari 2003 endast uppbar sjuk- eller aktivitetsersättning i form av garantiersättning kommer, såvida de inte har andra inkomster som grundar pension, således inte att ingå i inkomstdefinitionen i inkomstmättet. Då en sådan prisindexerad inkomst

exkluderas från genomsnittsberäkningen innebär detta att realinkomstförändringen i samhället viktas något tyngre i inkomstindex. Själva metoden för beräkningen av inkomstindex kommer med den nu föreslagna inkomstdefinitionen inte att förändras, utan metoden kommer även fortsättningsvis att vara densamma som anges i prop. 1997/98:151 Inkomstgrundad ålderspension m.m.

Eftersom inkomstmättet avspeglar genomsnittsinkomsten ett visst år kan förändringar av antalet personer i en viss inkomstnivå som ingår i beräkningen ha betydelse för resultatet. En sådan förändring kan ske om inkomstmättet är omdefinierat. Därför måste inkomstmåtteten vara jämförbara i sin sammansättning när inkomstindex beräknas. I och med att sjukersättning och aktivitetsersättning från och med den 1 januari 2003 ersätter förtidspension måste därför beräkningssättet av inkomstmättet göras om. Inkomstmättet för tiden till och med år 2002 skiljer sig därför från det inkomstmått som föreslås gälla från och med år 2003. Ändringen av inkomstmättets sammansättning medför att inkomstmättet för år före 2003 inte är jämförbart med inkomstmättet från och med år 2003. Detta bör beaktas vid beräkningen av inkomstindex för åren 2004, 2005 och 2006. Vid beräkning av inkomstindex för år efter denna treårsperiod är inkomstmättet jämförbart.

Genom att beräkna inkomstmättet år 2003 såväl med den föreslagna inkomstdefinitionen som med bortseende av de pensionsgrundande inkomster som erhålls från inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning kan effekten av att pensionsgrundande inkomsten från dessa ersättningar, och att det antal personer som uppbär ersättningarna inkluderas i inkomstmättet, skattas. Effekten på inkomstmättet beräknas genom att dela det inkomstmått som erhålls med den definition som föreslås gälla från och med år 2003 med det inkomstmått som erhålls om man bortser från de pensionsgrundande inkomster från sjuk- och aktivitetsersättning och de personer som endast intjänat pensionsgrundande inkomst från sådan ersättning. Givet att den genomsnittliga pensionsgrundande inkomst som erhålls från inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning för dem som enbart får pensionsgrundande inkomst från dessa förmåner understiger den genomsnittliga inkomsten, kommer denna kvot att understiga talet ett. Justeringskvoten kan sägas spegla hur mycket genomsnittsinkomsten påverkas av att gruppen som uppbär inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning ingår i genomsnittsberäkningen. I samband med beräkning av inkomstindex för år 2004 multipliceras denna kvot med inkomstmättet för år 2000 beräknat utan att inkludera utbetalade förtidspensioner och de som endast hade sådan pension. Därmed kommer utbetalda förtidspensioner samt de personer som endast har uppburit förtidspension och inte har tjänat in pensionsgrundande inkomst att uteslutas ur beräkningen av inkomstmättet jämförelseåret 2000. Genom att multiplicera detta inkomstmått för år 2000 med justeringskvoten blir genomsnittsinkomsten år 2000 jämförbar med genomsnittsinkomsten år 2003 (som beräknas med den nya föreslagna inkomstdefinitionen i inkomstmättet). Vidare föreslås denna justeringskvot tillämpas de två följande åren på jämförelseåren 2001 och 2002 enligt ovan beskrivna metod i samband med beräkning av inkomstindex för åren 2005 och 2006. Under den treåriga infasningen av inkomstmättets nya definition kan den årliga ökningen av inkomstindex i princip sägas avspegla den genomsnittliga inkomst-

utvecklingen i samhället med bortseende från den grupp som uppbär sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). Innebörden av detta är att en real förändring av genomsnittsinkomsten under denna treårsperiod kommer att ha en marginellt större påverkan på inkomstindex än om den prisindexerade sjuk- och aktivitetsersättningen hade ingått i beräkningen.

Den här föreslagna metoden att justera för det förändrade inkomst-måttet mellan år 2002 och 2003 är utformad på ett likartat sätt som den metod som användes vid beräkningen av inkomstindex åren 2000 till och med år 2002. Då justerades beräkningen på grund av att inkomst-måttet t.o.m. 1998 inte innehöll inkomster över intjänandetaket, inte innehöll utbetalda förtidspensioner och inte omfattade inkomster understigande ett prisbasbelopp. Justeringskvoten beräknades genom att dela det beräknade inkomst-måttet för 1999 utan avdrag för allmän pensionsavgift med inkomst-måttet 1999 uträknat enligt den definition som användes för åren 1960–1998. Denna justeringskvot användes i samband med beräkning av inkomstindex för år 2000 t.o.m. år 2002 och ändrades inte i efterhand.

Regeringens bedömning: En översyn bör göras av principerna för justeringar i beräkningsmetoden för inkomstindex. I översynen bör det även analyseras om den nuvarande hanteringsordningen för fastställande av inkomstindex är ändamålsenlig.

Skälen för regeringens bedömning: Med nuvarande regler för beräkning av inkomstindex kommer nivån direkt att påverkas vid ett förändrat grundavdrag. I inkomst-måttet utesluts inkomster som under ett år totalt sett understiger grundavdraget i inkomstbeskattningen dvs. den nedre gränsen för att pensionsgrundande inkomst skall beräknas. När grundavdragets nivå höjs kommer färre personer med låga inkomster att ingå i beräkningen av inkomst-måttet, allt annat lika, vilket i sin tur får som resultat att inkomstindex höjs. På motsvarande sätt kommer inkomstindex att sänkas om grundavdraget sänks. En sådan påverkan beror därmed endast på att ett antal låginkomsttagare har uteslutits eller tillkommit vid genomsnittsberäkningen, och inte på någon standardförändring i samhället. Den nedre inkomstgränsen för beräkning av pensionsgrundande inkomst uppgick inkomståret 2000 till 24 procent av prisbasbeloppet, inkomståret 2001 till 27 procent, inkomståret 2002 till 29,3 procent. Inkomståret 2003 är den nedre inkomstgränsen för att pensionsgrundande inkomst skall beräknas 42,3 procent av prisbasbeloppet. Förändringen av nivån har hittills varit sådan att denna endast har kommit att påverka beräkningen av inkomstindex marginellt. En förhållandevis stor framtida ändring av grundavdragets nivå kan dock komma att medföra betydande effekter på inkomstindex. Sådana förändringar har direkt påverkan för omräkningen av utgående pensioner och pensionsbehållningar. Ett autonomt system som det inkomstgrundade ålderspensionssystemet, finansierat med den specialdestinerade avgiften om totalt 18,5 procent, bör inte påverkas kortsiktigt av förändringar av detta slag i skattesystemet. Inkomstindexet utgör ett mått på standardutvecklingen och ett syfte med indexeringen är att pensionernas värde skall följa inkomstutvecklingen för de förvärvsaktiva. Att förändringar av grundavdragets lägsta nivå kan

komma att påverka inkomstindex försämrar måttets precision i att mäta den ekonomiska standardutvecklingen.

Nuvarande hanteringsordning innebär att inkomstindex och inkomstbasbelopp årligen beräknas av Riksförsäkringsverket och sedan fastställs av regeringen. Beräkningen av inkomstindex och inkomstbasbelopp sker utifrån regler som är fastställda i lag. Det är av stor betydelse att inkomstindex så nära som möjligt speglar den faktiska inkomstutvecklingen. Av detta skäl är reglerna införda i lag. Det finns emellertid komponenter i beräkningen som kan fordra komplicerade avvägningar eller särskilda analyser. Det finns därför skäl att analysera om den nuvarande hanteringsordningen med i lag angivna beräkningsregler är den mest ändamålsenliga eller om ansvaret för sådana avvägningar bör hanteras i särskild ordning, t.ex. på det sätt som sker för beräkningen av konsumentprisindex.

5 Balanstal med fyra decimaler

Regeringens förslag: Balanstalet för år 2004 och för år därefter skall fastställas med fyra decimaler.

Skälen för regeringens förslag: Riksdagen har givit regeringen tillkänna att ett mer fingraderat balanstal i ålderspensionssystemet bör övervägas (bet. 2000/01:SfU:13). I det inkomstgrundade ålderspensionssystemet uppräknas årligen inkomstpensionsbehållningar och utgående pensioner med hänsyn till den genomsnittliga inkomstutvecklingen, mätt genom inkomstindex. Systemets finansiella stabilitet skapas genom kombinationen fast avgiftssats där avgiften motsvarar den pensionsrätt som erhålls, delningstal, snittinkomstindexering och den automatiska balanseringsmekanismen. Balanstalet visar förhållandet mellan fördelningssystemets tillgångar och skulder. Ett balanstal överstigande talet 1 innebär att värdet av systemets samlade tillgångar överstiger systemets skuldbörda. Om balanstalet understiger 1,00 skall avsteg göras från snittinkomstindexeringen. Avsteget görs på så sätt att ett balansindex används i stället för inkomstindex vid uppräknings av pensionsbehållningar och utgående pensioner. Om balanstalet understiger talet 1 beräknas ett balansindex första året genom att inkomstindex multipliceras med det aktuella balanstalet. Genom skapandet av denna nya indexserie återställs förhållandet mellan systemets tillgångar och skulder. Denna indexserie kan under vissa perioder komma att ha en högre årlig ökningstakt än om indexering skulle ha skett med inkomstindex. Balansindex fastställs till och med det att balansindex når inkomstindex nivå. Balanstalet fastställs enligt nuvarande lagstiftning med två decimaler. Ett två decimalers balanstal innebär att ett första avsteg från snittinkomstindexeringen minst kommer att uppgå till en sänkning med en procent, vid ett balanstal om 0,99. En obalans i fördelningssystemets finansiella ställning bör spridas över en längre tid med möjlighet till en mindre initial sänkning av indexeringstakten.

Ett balanstal med fyra i stället för två decimaler ökar sannolikheten för att balanseringen skall aktiveras ett enskilt år. Effekten på pensioner och

pensionsbehållningar ett enskilt år av att ett balansindex fastställs kan dock förväntas bli lägre. Ett balanstal med fyra decimaler kan därmed sägas innebära att känsligheten för en balansering ökar, men att avstegen från indexeringstakten sannolikt blir mindre ett enskilt år än om ett balanstal med två decimaler tillämpas.

Likaså talar andra skäl för ett balanstal med fyra decimaler. Indexeringen i fördelningssystemet sker med kvoten mellan två index som fastställs med två decimaler. Detta innebär att indexeringen sker med en fingradering om två decimaler uttryckt i procent. För att få motsvarande precision i balanstalet måste detta uttryckas med fyra decimaler (100,00 att jämföra med 1,0000). Regeringen föreslår därför att balanstalet för år 2004 och för år därefter skall fastställas med fyra decimaler.

6 Ansökan om ålderspension

Regeringens förslag: Ålderspension skall betalas ut från och med den månad som anges i ansökan, dock tidigast från och med den månad ansökan inkom till den allmänna försäkringskassan. Premiepension skall dock tidigast betalas ut från och med månaden efter det att ansökan kom in till försäkringskassan.

Skälen för regeringens förslag: I det tidigare pensionssystemet kunde försäkringskassan besluta om hel ålderspension från 65-årsmånaden t.ex. för dem som tjänat in 30 år med ATP-poäng. Cirka 20 000 personer per år var dock även i det systemet tvungna att ansöka om ålderspension. Riksförsäkringsverket (RFV) informerade alla blivande 65-åringar som var bosatta i Sverige i god tid före 65-årsmånaden.

I det reformerade ålderspensionssystemet måste alla ansöka om ålderspension. En anledning till detta är att systemet är flexibelt avseende fr.o.m. vilken tidpunkt pensionen skall börja betalas ut. Den försäkrade skall själv kunna välja månad för sin pensionering efter uppnådda 61 års ålder. Det finns därför inte någon given tidpunkt som ålderspension skall beviljas vid, utan en ansökan måste sändas in till försäkringskassan.

Ålderspension betalas med nuvarande regler ut tidigast fr.o.m. månaden efter det att ansökan inkom till den allmänna försäkringskassan. Undantag görs för den som har sjukersättning eller särskild efterlevandepension omedelbart före 65-årsmånaden. Dessa kan beviljas ålderspension tre månader bakåt i tiden (tidigast från 65-årsmånaden). Undantaget gäller dock inte premiepension som enbart kan beviljas fr.o.m. månaden efter det att ansökan kommit in. Anledningen till att premiepension inte beviljas bakåt i tiden angavs i prop. 1997/98:151 Inkomstgrundad ålderspension m.m. vara att premiepensionens storlek beror på fondandelarnas värde vid tidpunkten för pensionsuttaget.

Den inkomstgrundade pensionen är försäkringsmässigt beräknad så att ett senare uttag ger högre åerspension. Regeringen har därför tidigare inte ansett att det skulle finnas något väsentligt behov av att ålderspension beviljas retroaktivt.

Det finns emellertid en risk att alla inte tillgodogör sig informationen om att man måste ansöka om ålderspension utan förväntar sig att pensio-

nen skall betalas ut automatiskt. De nuvarande reglerna om att ålderspension kan beviljas tidigast fr.o.m. månaden efter ansökan kan då medföra att en person inte får pension från den månad som han eller hon hade tänkt sig eftersom det är för sent att ansöka när man upptäcker att pensionsutbetalningen uteblivit. Särskilt drabbas de som får garantipension eftersom denna inte är försäkringsmässigt beräknad och alltså inte ökar vid ett senare uttag. Regeringen föreslår därför att ålderspension, utom premiepension, tidigast skall kunna betalas ut från och med den månad ansökan har inlämnats till försäkringskassan. Avseende premiepension så finns det i dag inte tillräckligt underlag för en ändring. Regeringen anser det emellertid önskvärt att reglerna är så enhetliga som möjligt i ålderspensionssystemet och avser därför att undersöka möjligheterna att låta såväl den föreslagna som den nuvarande regeln i 12 kap. 2 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension även omfatta premiepension.

7 Överklagande av intyg

Regeringens förslag: Allmän försäkringskassas eller Riksförsäkringsverkets beslut i ärenden om utfärdande av intyg för tillämpningen av rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen skall få överklagas i enlighet med bestämmelserna om omprövning och överklagande i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Skälen för regeringens förslag: Genom EES-fördraget och sedermera anslutningen till den Europeiska unionen har medborgare i fördragsslutande stater möjlighet att flytta mellan medlemsstaterna med bibehållande av social trygghet. För tillämpningen av bestämmelserna i förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare och deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen krävs i många situationer att ett visst intyg eller blankett visas upp. Intygen utfärdas av de institutioner som har bestämts av de olika medlemsstaterna. I några fall fattas beslut av behörig myndighet i medlemsstaten i fråga. Institutionerna och de behöriga myndigheterna finns angivna i bilagor till förordning 574/72 för tillämpningen av förordning 1408/71.

Den behöriga institutionen utgörs av, när det gäller svenska förhållanden, den försäkringskassa hos vilken en person är försäkrad. Vissa intyg utfärdas av den behöriga institutionen på bosättnings- eller vistelseorten. Denna institution är då ansvarig men också behörig att utge förmåner på den ort där personen är bosatt eller vistas enligt den lagstiftning som denna institution tillämpar. Även i detta fall utgörs den behöriga institutionen, såvitt avser bosättning och vistelse i Sverige, av allmän försäkringskassa på orten i fråga. Den behöriga myndigheten när frågan avser Sverige är Riksförsäkringsverket.

Det råder osäkerhet på försäkringskassorna i dag angående handläggningen av ärenden avseende utfärdande av intyg enligt förordning

1408/71. Oklarhet råder i fråga om hanteringen av dessa ärenden skall ses som beslut i ärenden och om dessa i så fall kan överklagas.

När det gäller frågan om ett beslut av försäkringskassan eller Riksförsäkringsverket kan överklagas eller inte måste man överväga om beslutet har bindande karaktär eller om det har några avgörande faktiska verkningar för den enskilde.

Någon direkt författningsreglering angående överklagande av försäkringskassans eller Riksförsäkringsverkets beslut i ärenden om utfärdande av intyg angående tillämpning av förordning 1408/71 finns inte.

Bestämmelserna om överklagande i 20 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) gäller för ärenden om försäkring enligt AFL. Vidare gäller bestämmelserna för ärenden enligt annan lagstiftning som handläggs av försäkringskassorna. Hänvisning till 20 kap. AFL finns då i denna lagstiftning. Därutöver finns särskilda bestämmelser om överklagande i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP). Ärenden som inte är att betrakta som ärenden om försäkring enligt AFL eller LIP får överklagas med stöd av förvaltningslagen (1986:223).

Till uttrycket beslut i ärende om försäkring enligt AFL räknas beslut i försäkringsärenden. Till sådana ärenden räknas vidare ärenden om en försäkrads rätt till en förmån samt förmånens storlek och varaktighet.

När det gäller frågan om överklagande av ett beslut skall ske enligt AFL:s bestämmelser om omprövning och överklagande eller i enlighet med FL:s regler gör regeringen den bedömningen att de intyg som utfärdas för tillämpningen av förordning 1408/71 berör ärenden om försäkring enligt 20 kap. 11 § AFL. Mot bakgrund av den oklarhet som synes råda vid försäkringskassorna bör därför en uttrycklig regel härom tas in i AFL.

8 Förlängning av lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen

Regeringens förslag: Lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen skall fortsätta att gälla till och med den 31 mars 2004.

Skälen för regeringens förslag: Riksdagen har beslutat om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen. Försöksverksamheten regleras i lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen (prop. 2001/02:9, bet. 2001/02:SfU5, rskr. 2001/02:85). Lagen trädde i kraft den 1 januari 2002 och är tidsbegränsad till utgången av juni 2003. Genom förordningen (2001:1125) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen har Riksförsäkringsverket getts bemyndigande att meddela närmare föreskrifter om försöksverksamheten.

Syftet med lagen om försöksverksamhet är att i rättsligt hänseende möjliggöra en försöksverksamhet med användning av självbetjäningstjänster inom föräldraförsäkringen under tiden fram till dess att en fullskaleverksamhet inleds. Genom försöksverksamheten erhålls ett underlag såväl för teknisk och innehållsmässig utveckling av självbetjäningstjänsterna som för lagstiftning om självbetjäningstjänster som är tillgängliga för alla.

Den av regeringen tilltänkta utvecklingen när det gäller tillskapande av 24-timmarsmyndigheter i full skala kräver ett övergripande lagstiftningsarbete. På grund av vissa problem av bl.a. teknisk art kom försöksverksamhet, i vilken allmänheten har möjlighet att delta, att inledas först i september 2002. För närvarande deltar cirka 1 000 föräldrar i försöksverksamheten. Avsikten är att tjänsten skall lanseras under 2003 vilket kan antas leda till ett väsentligt ökat antal deltagare. Vidare kommer en övergång att ske till ny teknik för säker identifiering och elektroniskt undertecknande som upphandlats gemensamt med Riksskatteverket. Det är viktigt att erfarenheterna från utvärderingen av den verksamheten kan tillvaratas i lagstiftningsarbetet. Dessutom bör det undvikas att de som nu deltar i försöksverksamheten ställs utan möjlighet att använda självbetjäningstjänster under en period på grund av att försökslagstiftningen upphör att gälla innan en permanent lagstiftning har trätt i kraft. Enligt regeringens uppfattning bör därför tidpunkten för när försökslagstiftningen skall upphöra skjutas upp. Regeringen föreslår att giltighetstiden för lagen om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen förlängs till utgången av mars 2004.

9 Komplettering i socialförsäkringslagen (1999:799)

Regeringens förslag: Överenskommelser om social trygghet som Sverige ingått med främmande makt före år 2001 skall alltjämt tillämpas även om de avviker från vad som sägs i socialförsäkringslagen (1999:799).

Skälen för regeringens förslag: Mellan Sverige och andra länder gäller ett antal överenskommelser om social trygghet ingångna före 2001. Tillämpningen av konventionerna innebär att tillhörigheten till den svenska socialförsäkringen utsträcks eller i vissa fall undantas. I konventionerna finns bl.a. bestämmelser om likabehandling i fråga om det sociala skyddet för personer som flyttar mellan länderna, sammanläggning av väntetider och kvalifikationsperioder samt rätt till export av vissa förmåner. Dessa överenskommelser har införlivats i det svenska rättssystemet genom förordningar med stöd av 20 kap. 15 § lagen (1962:381) om allmän försäkring och 19 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag.

Socialförsäkringslagen (1999:799), SofL, som trädde i kraft den 1 januari 2001 delar in socialförsäkringarna i en bosättningsbaserad försäkring som avser garantibelopp och bidrag respektive en arbetsbaserad för-

säkring som avser inkomstförluster. Båda försäkringarna skall gälla lika för alla som är bosatta respektive arbetar i Sverige. Regler om vem som är försäkrad för de olika socialförsäkringsförmånerna finns således nu i SofL.

I 1 kap. 4 § SofL finns en bestämmelse som anger att tillämpningen av bestämmelserna i SofL kan komma att begränsas när gemenskapsrätten inom Europeiska unionen (EU) eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) eller när annat följer av avtal om social trygghet som Sverige ingått med andra stater. I förarbetena till bestämmelsen sägs bl.a. att denna är en ren upplysningsparagraf (prop. 1998/99:119, s. 175). Det som därvid framförallt åsyftades var dock bestämmelsen om de gemenskapsrättsliga reglerna. Vilken innebörd bestämmelsen har när det gäller konventioner/överenskommelser berördes dock inte närmare. Regeringen föreslår därför nu att SofL i förtydligande syfte kompletteras på så sätt att det i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen införs en ny punkt som anger att de överenskommelser som ingåtts med främmande makt före år 2001 alltjämt skall tillämpas även om dessa avviker från vad som sägs i SofL.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

20 kap.

13 a §

Bestämmelsen i andra stycket utgör ett förtydligande av de nuvarande reglerna för överklagande av beslut fattade av allmän försäkringskassa eller Riksförsäkringsverket såvitt avser ärenden om utfärdande av intyg enligt rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

1 kap.

5 §

Efter den 1 januari 2003 finns inte längre begreppet förtidspension utan förtidspensionen har ersatts av sjuk- eller aktivitetsersättning. Inkomstdefinitionen i paragrafen har därför ändrats på så sätt att förtidspensioner inte längre skall ingå i de inkomster som används vid beräkningen av inkomstmättet. Den inkomstrelaterade sjuk- och aktivitetsersättningen som utbetalas är pensionsgrundande och den kommer därför att ingå i begreppet ”de försäkrades årliga pensionsgrundande inkomster” som används vid beräkningen av inkomstindex. Något särskilt angivande att dessa ersättningar skall ingå i inkomstdefinitionen är således inte behövligt.

5 c §

I paragrafen har en ändring gjorts på så sätt att balanstalet anges med fyra decimaler i stället för med två. På detta sätt får balanstalet samma gradering som inkomstindexet. Innebörden av denna ändring är att sannolikheten för att ett balansindex skall fastställas ökar något, dvs. balansenringen kan aktiveras vid en procentuell mindre obalans i fördelnings-systemets finansiella ställning.

12 kap.**2 §**

I paragrafen har en ändring gjorts som innebär att ålderspension, med undantag för premiepension, kan betalas ut samma månad som ansökan lämnas in.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna

1. Ändringen i 12 kap. 2 § träder i kraft den 1 juli 2003 och ändringarna i 1 kap. 5 och 5 c §§ den 1 september 2003.

2. De nya bestämmelserna i 1 kap. 5 och 5 c §§ skall tillämpas första gången vid beräkningen av inkomstindex och balanstal som skall fastställas för år 2004.

3. I punkten anges hur inkomstindexet övergångsvis för åren 2004, 2005 och 2006 skall beräknas. Beräkningen görs för att övergången från ett inkomstmått år 2002 till ett annat inkomstmått år 2003 har skett. Denna infasning skall ske under en period av tre år vilket är den period som påverkas av det förändrade inkomstmättet. Denna särskilda beräkning innebär att den genomsnittliga inkomsten fyra år före det år indexet avser skall beräknas på vanligt sätt men utan att utbetalda förtidspensioner och de som enbart har uppburit sådan inkomst skall ingå i beräkningen. Den framräknade genomsnittsinkomsten skall därefter multipliceras med en särskild jämförelsekvot. Denna jämförelsekvot består av genomsnittsinkomsten år 2003 delad med genomsnittsinkomsten för samma år efter att denna beräknats utan de inkomster som består av inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning och utan de personer som enbart uppburit sådan inkomst.

Det sagda innebär att jämförelsekvoten multipliceras med den angivna framräknade genomsnittsinkomsten år 2000 vid beräkning av inkomstindexet för år 2004 och på samma sätt multipliceras kvoten med genomsnittsinkomsten år 2001 vid beräkningen av inkomstindexet för år 2005 och med genomsnittsinkomsten för år 2002 vid beräkningen av inkomstindexet för år 2006.

10.3 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799)

Övergångsbestämmelserna till lagen kompletteras med en ny punkt 11. Punkten införs för att det inte skall råda någon tvekan om att de överens-

kommelser om social trygghet som Sverige ingått med främmande makt före år 2001 alltjämt kan tillämpas även om överenskommelserna avviker från vad som stadgas i socialförsäkringslagen. Prop. 2002/03:61

10.4 Förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen (2001:1113) om försöksverksamhet med 24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen

Giltighetstiden för lagen har förlängts t.o.m. den 31 mars 2004.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 mars 2003

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Ulvskog, Lindh, Sahlin, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Lövdén, Ringholm, Bodström, Karlsson J. O., Sommestad, Nykvist, Lund, Andnor, Nuder, Johansson, Hallengren, Björklund

Föredragande: statsrådet Andnor

Regeringen beslutar proposition Vissa socialförsäkringsfrågor